

A "Csacsi" egy zöldszínű, ülőhelyek nélküli autóbusz volt. Ormótlan motorháza messze dudorodott vezetőfülkéje elé. Peronja nyitott, ajtaja hátul nem volt. Arra tartották ezt a derék járművet, hogy a buszgarázs dolgozóinak költözködéseit, az üzem kisebb szállításait házilag le tudják bonyolítani. Élénk feltűnést keltett a Zombori-utcában a pöfögő jármű amikor befordult házunk elé és megkezdtük az elköltözést. 1944. november 16-a volt. A parancsot szinte egy nap alatt adták ki: ki kell üríteni Pestszentlőrincet, "jönnek az oroszok, mindenki meneküljön!"

11 éves voltam. Már mögöttem voltak a tavaszi légitámadások átborzongott éjszakái, a testünket-lelkünket megrázó nagy, április 13-i szőnyegbombázás, a vidékre menekülés, a hányattatás rokontól-rokonig, a csaknem négy napig tartó visszavonatozás Mélykúttól a Ferencvárosig; a napi többórás sorbanállások kenyérért, a visszavonuló sok-sok véres, bekötözött katona látványa. Mégis, napról-napra reménykedtünk, hogy átvonul felettünk a háború, épségben marad k: szoba-konyhás lakásunk, szegényes bútorzatunk, valamint legfőbb értékünk: egy rádió, amelynek gombjait izgatottan csavargattuk esténként a kék papirokkal beragasztott ablakaink mögött.

V I derék barátunk volt. Régebben autóbuszvezető, majd egy pályázatot elnyerve az Autóbuszüzem másodportása. Az állással szolgálati lakás is járt ami a főbejárat mellett balra, mindjárt a portásfülke szomszédságában volt. A főportás B úr a földszinten, V k az emeleten laktak. Sokáig voltunk jó szomszédok itt a Ganz-telepen, de miután elköltöztek, ritkán találkoztunk. Amikor a kiürítési parancsot kihirdették, anyám V hoz fordult: adjon menedéket, segítsen magunkkal vinni legszükségesebb dolgainkat. Ő rögtön segített. A Csacsiba behordtuk az ágyakat, asztalunkat, egy szekrényt, kötegen az ágyneműket, két bőröndben összes ruháinkat, jól becsomagolva a kis rádiót.

Végigberregett a busz az Üllői-úton, rázkódtak, dülöngéltek bútoraink. Végre befordultunk az Istvánmezei útra, már sötétedett. Az autóbuszüzem szürke épületei még szürkébbnek, félelmesnek látszottak. Pár ember segített lerakodni. A Szent Domonkos utcai oldalkapun hordtuk be a portásházba bútorainkat, mindjárt le a pincébe mert V k kis lakásába már nem fért volna be semmi. Apám nem jött velünk. Az ő "Meghagyási Igazolványa" megvédte a behívásoktól, de csak arra volt érvényes, hogy a Beszkárt Kispest-villanytelepi üzemében szolgáljon. Villamoskalauz lévén járta oda-vissza az Üllői utat amíg ment a közlekedés, majd a villanytelepi nagy közös hálószoza lakója lett, ott vészelte át az ostromot.



Anyámmal és kishugommal pár napig a padlóra tett matracokon aludtunk. Hamarosan eljött azonban annak az ideje, hogy leköltözzünk a pineébe. Ez nem volt egyszerű dolog. Pókhálós, piszkos, lomos helyiségeket kellett két nap alatt kirámolni, takarítani, lakható állapotba hozni. Közben egyre erősödő ágyúdörgés, éjszakai légiriadók, fényszórók sugarai az égen, "Sztálin-gyertya Reggeltől- estig igyekeztem magamat V bácsi mellett hasznosítani. A portás fülke környékén segitettem amit tudtam. Az első napokban bizonyos főnökök elő vették V t és felelősségre vonták amiért bennünket, kívülállókat bevitt az üzem területére. De a háborús helyzet röviden elfogadtatta mindenkivel, hogy ilyen is van, mi pedig ígérettük nekik, hogy csak pár napról van szó, amíg a lakáshivatal ki nem utal nekünk egy elhagyott lakást.

A Kossuth Lajos tér 4-6-ban működött a nyilasok lakáshivatala. Két címet kaptunk tőlük pecsétetes irással. Először a Dobozi utca 29-be, egy gangos, kopo bűdös házba, elhurcolt zsidócsalád otthonába kísért fel a házmester. A lakás úgy volt ahogyan nemrégén lakói hagyták, akiknek a rajtuk lévő ruhán és kis csomagon kívül mást nem volt szabad magukkal vinniök. Amint végigmentünk a lakáson, valami addig még soha nem érzett mélybűdös szagot éreztünk. Akkor még nem tudtam, hogy ez mitől származik. A sor végén mentem és észrevettem azt, hogy a házmester órákat, tollakat, apróbb porcelántárgyakat rakosgat zsebébe. Az egyik asztalon kis, fekete fényképezőgépet láttam. Felbátorodva a házmester példáján, zubbonyom zsebébe dugtam hirtelen a gépet. /Életem első lopása. A kis, bakelitból készült boxgép ma is megvan. 1950-ig nem volt hozzá filmem, 50- és 60 között meg eszem nem volt ahhoz, hogy a negatívokat megőrizzem./ Menekülésszerűen elhagytuk a lakást, az utcán nagyokat lélegeztünk. Szóba se jöhetett, hogy mi ide beköltözzünk.

A másik lakás szép tiszta, polgári jólétet mutató otthon volt a Mária 2<sup>1</sup> utcában, első emeleti, erkélyes, utcai lakásban. Tulajdonosa S cipőkere kedő volt valahol munkaszolgálatban. Felesége: O L rendszeresen írt neki házastársi leveleket, amelyeket rúzsos ajkával pecsételt meg. Mivel ezek nem volt hová elküldenie, otthon őrizte kötegebe kötve. Párat elolvastam, de nem nagyon érdekelt. Sokkal inkább az a sok drága játék és könyv amiket a gyerekszobában találtunk. Nekünk Lőrincen semmiféle vásárolt, bolti játékunk nem volt. Golyóztunk, a nagyobb fűk snúroztak, ha találtunk és szétszedtünk egy biciklikereket, azt egy darab fával hajtva már menő játéktulajdonosnak érezhettük magunkat. Itt meg ez a sok játék, két fiúé lehetett, akik cserkészek lehettek, mert egyikük itt hagyta szép réztrombitáját. Háromszor mentünk el ebbe a lakásba, háromszor vissza, de anyám nem tudta elszánni magát arra, hogy betelepédjünk a más otthonába. A trombitát egyébként miután háromszor elvittem, visszaraktam oda ahol találtam. Hiába próbáltam fújni, semmiféle dallam nem jött ki azon az én kezemben. Több zsidólakással nem próbálkoztunk.

A főportásék lánya B É 17 éves volt és nagyon szép. Jöttek udvarló



eljártak még december közepén is a szomszédos Sportesarnokba műsoros estekre valamint a Sas-klúbbba, a lipótvárosi Sas utcába. É k én is tetszhettem, naponta többször mókázott velem: "T adj egy pusztit!" Én szívesen adtam, minden nap közelebb a szájához. Következett a többhetes együttlakás a kis pinceszobában, amikor is elpiszkolódtunk, bűdösödtünk, már nem kerestük egymást. Amikor az oroszok bejöttek, három napig feküdt beágyazva a dunnák között. Megúsztta a "kicsi robotot" de mire végleg elbúcsúztunk egymástól, annyira csúnyán néztünk ki, hogy egyikünk se mondta, hogy majd a békében találkozunk. Azóta sem láttam...

V első fia a végig velünk lakó T L 20 éves legény volt, szorgalmas látogatója a Verseny- és Jobbágy-utcai kuplerájoknak. Naponta láttam, hogy egy húgyeső-feeskendővel kezeli magát. Ő leleményes volt: még idejében szerzett egy orvosi igazolást amely szerint szifilisze van, így azután nem hívták be katonának. Utcára ő sem mert már bizonyos idő után kijárni, mert hozták a híreket, hogy itt Zuglóban milyen kegyetlenül gyilkolnak a nyilasok.

Jöttek-mentek az üzemben az emberek, aki hívott vele mentem, hordtam vittem amit kellett. Lenyügözött a garázs nagysága amikor először átmentem rajta. Nagyorru, bumfordi buszok sorbaállítva, homlokukon nagy kockában a számuk. Szerelők javítják, próbálgatják őket, amikor végre menetkészek, kiállnak a kapu elé. Ott fekete ruhás nyilas karszalagos "katonák" veszik át és a busz elmegy, ki tudja hová? Kérdeztem V bácsit "hová viszik ezek a buszokat?" Ő suttogva intett le: "ne kérdezd, parancs jött, át kell adni a buszokat" Rohamosan csökkent a buszok létszáma, kezdett tágulni még jobban az amúgy is nagy garázs. Néha bejött valahonnan kelet felől olyan busz amelyik sebesültszállítóvá lett átalakítva. Ezekben az ülések helyett függesztett hordágyak voltak, egymás fölött kettő is, mind véresek. Mindenütt eldobált gézkötések, vattacsomók, vérszag.

Közeledett a karácsony. V I azt mondja, ő elmegy a szüleihez Faddra. El is utazott kisebbik fiukkal együtt öt nappal az ünnep előtt. Milyen szerencse, hogy így döntöttek! A kb. 12 négyzetméteres pinceszobában nyolcan szorongtunk az ostrom heteiben, tizen már végképp nem fértünk volna. Szereztünk valahol egy kis fenyőfát, azt diszítettük fenn a lakásban 24-én, egyre erősödő ágyúzajban. Félig sem készült el a karácsonyfa amikor egy minden eddiginél nagyobb robbanás után fejvesztve lerohantunk a pincébe. Aznap éjszaka-tól minden nap kilenc héten keresztül ott aludtunk, laktunk. Az ágyakat szorosan egymás végébe és -mellé raktuk a kis pincehelyiségben. B k hárman a jobb oldalon, mi öten a bal oldalt foglaltuk el. A pince másik részét egy ponyvával elkerítve konyhának használtuk, ott találtunk kényesatlakozást, ahová a sparherdet be lehetett kötni. Itt tudtak az asszonyok főzni, melegített is kicsit. Még folyt a víz a csapokból, villanyunk is volt, természetes volt ez amíg volt. Amíg feljárhattunk az öltözőbe, megfürödhettünk.